

Gülzar Taryel qızı İsmayilova⁸⁸
ŞƏRQ ƏDƏBİ-BƏDİİ TƏCRÜBƏSİNDƏ DİVAN ƏNƏNƏSİ
(Yunus Əmrə və Qazi Bürhanəddin “Divan”ları əsasında)

Klassik Şərq ədəbi-bədii təcrübəsində və linqvistik poetikasında divan ədəbiyyatı özünəməxsus yerlərdən birini tutur. Divan strukturunda sənətkarın bədii təsvir vasitələrindən və poetik fiqurlardan yararlanma imkanlarının gerçəkləşməsində dil amili aparıcı vasitələrdən biri kimi mühüm rol oynayır. Divan və divançələrlə bağlı məlumat verilən kitablardakı qeydlər bu baxımdan diqqəti cəlb edir: “İslam dinindən sonra divan ədəbiyyatı meydana gəlmiş, klassik ədəbiyyat, islam ədəbiyyatı, saray ədəbiyyatı, əski ədəbiyyat, əndərun ədəbiyyatı, divan ədəbiyyatı da adlandırılmışdır.

Türklər islam dinini qəbul etdikdən sonra divan ədəbiyyatı formalaşmış, divan üslubu, dili, deyimi, mövzu və süjetləri, sənətkarlığı ənənə şəklinə düşmüş, janr, forma və şəkilləri sabitləşmişdir. Göytürkcəsindən sonra Oğuz divan ədəbiyyatı uyğur xaqaniyə ləhcəsində yaranmışdır. Həmin dövrün “Kutadqu bilik”, “Atabətül-həqaiq” əsərləri ilkin ədəbi nümunələrdir” [3, s. 151].

Divan ədəbiyyatının yaranması türk xalqlarının Cığatay, Xarəzm, Xaqani, Azəri və Osmanlı dillərində özünəməxsus bir inkişaf yolu keçərək yazılı və şifahi dilin imkanlarını mətn strukturunda əyani şəkildə təcəssüm etdirmişdir. Azərbaycan ədəbiyyatında bunun ilk nümunələri XI yüzilliyə təsadüf edir və bu örnəklər türk dilində deyil, ənənəvi olaraq fars dilində qələmə alınmışdır. Məlum olduğu kimi, klassik Şərq poetik ənənəsində divan ədəbiyyatı aparıcı yerlərdən birini tutur. Divan ərəb əlifbasına əsasən ardıcılıqla düzülərək tərtib olunan lirik şeirlərdən ibarət topludur. AMEA-nın müxbir üzvü, professor Əlyar Səfərlinin “Divan ədəbiyyatı sözlüyü”ndə divana məxsus xüsusiyyətlər belə izah olunur: “Divanda şeirlərin sıralanması əski əlifba ilə tərtib olunardı. Belə divanlar mürəttəb (tərtib olunmuş, tərtibli, sıralanmış) divanlar tərtib divanlardır.

... Mürəttəb divanlar bu hissələrə ayrılır:

1. Qəsidələr. Tohid, minacat, nət və padşahlara həsr olunan mədhiyyə qəsidələri.
2. Tarixlər. Əbcəd hesabı ilə bağlı maddeyi-tarixlər şeirlə yazılırdı.
3. Müsəmmələr. Tərkibi-bənd, tərci-bənd, mürəbbe, təxmis və s. şeirlər.
4. Qəzəllər. Hər beytin son hərfi ilə sıralanır.
5. Qitələr. Buraya qitə, mətlə, müəmma, lügəz, müfrəd, azadə və s. şeirlər daxildir” [3, s. 150].

Buradan bir daha aydın olur ki, divanlar əsasən klassik poetik janrlarda qələmə alınan nümunələrdən ibarət olub, bu sıralanmada qəsidə, qəzəl, maddeyi-tarix, tərkibi-bənd, mürəbbe, təxmis xüsusi yer alır. Bəlli olduğu kimi, bu janrlar əruz vəznində yaranan klassik nümunələrdir və türkdilli ədəbiyyatlarda divanların böyük əksəriyyətində bir qayda olaraq heca vəznində yazılan dördlüklərə, gəraylılara, qoşmalara da geniş yer ayrılır.

XIII-XIV yüzilliyin divan nümunələri kimi, Yunus Əmrə və Qazi Bürhanəddinin yaratdıqları “Divan”lar Orta Anadolu və Azərbaycan türkcəsinin konkret bir dövrdəki ədəbi dilinin inkişaf meyilləri, özəl xüsusiyyətləri barədə mükəmməl təsəvvür yarada bilir.

Yunus Əmrə türk dünyasının XIII-XIV yüzillikdə yaşayıb-yaradan qüdrətli söz ustalarından biridir. Sufi-təsəvvüf ideyalarını böyük sənətkarlıqla tərənnüm edən Yunus Əmrə özündən sonra zəngin bir irs qoyub getmişdir. Onun yaradıcılığı ilahilərdən, gəraylılardan, qoşmalardan və qəzəllərdən tərtib olunan “Divan”dan və əruz vəznində yazılan “Risələtün-Nüşhiyyə” adlı məsnəvidən ibarətdir.

Türk təsəvvüf şeirinin aparıcı simalarından biri olan Yunus Əmrə “Divan”ının mükəmməl nüsxəsi əldə yoxdur. Həyatı əfsanə və rəvayətlər içərisində süstləndiyi kimi, Yunus Əmrəyə məxsus olan “Divan”ını bütöv halda əldə etmək, onun elmi-tənqidi mətnini geniş ədəbi ictimaiyyətin ixtiyarına vermək mümkün olmamışdır. Bunu böyük mütəfəkkirin türkiyəli tədqiqatçılarından olan Mustafa Tatcı belə izah edir: “Yunus’un asıl sanatını, aşkını, imanını, tevhidini hakikatıyla və ilahi güzelliklə ilgili düşüncələrini ögrendiyimiz eseri Divan’dır. Elimizde, ne yazık ki, Yunus’un yaşadığı zamandan kalma “Divan-ı İlahiyyat” mevcut değildir. Yunus, bazı beytlerinde kendi divanından söz eder:

Yunus miskin onu görmüş eline hem divan almış
Alimler okuyamamış bu manadan duyan gelsin

Və ya:

Yunus olduysa adım pes ne aceb
Okuyalar defter ü divanımı” [5, səh. 88].

Yunus Əmrənin bu beytlərindən çıxış edərək belə qənaətə gəlmək olur ki, ona məxsus “Divan”ın vaxtilə əl-əl gəzməsi, oxunması ilə bağlı fikirlər sübhə altına alına bilməz. Bir zaman bütöv halda olan “Divan”ın tam şəkildə bu günümüze gəlib çatmaması və əldə edilən natamam nüsxələrin say etibarilə çoxluğu ciddi mübahisələrə yol açmış, orijinal mətnin müasir tələblər səviyyəsində nəşrinə imkan yaratmamışdır.

Yunus Əmrənin “Divan”ına daxil edilən poetik mətnlərin say etibarilə fərqli olması bu baxımdan başadüşüləndir. Əlbəttə, burada “Divan”ın nüsxə fərqlərinin üzə çıxarılmasında dil və üslub xüsusiyyətlərinin əsas meyar kimi önə çəkilməsi vacib şərtlərdən biridir.

⁸⁸ AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun doktorantu. gulnar.ismayilova86@inbox.ru

Sadə danışq dilində yazıb-yaratmaq, ifa etmək həm də sənətkarın xalq içərisində tanınmasına gətirib çıxarmış, xəlqiliyə və realizmə güclü meylinin formalaşmasına təkan vermişdir. Sadəliyə, milli dilin imkanlarına geniş meydan verilməsi məsələsi üzərində ona görə təfərrüatı ilə dayanmaq lazımdır ki, məhz bu prinsiplial amillər mürəkkəb struktura malik Şərq poetik norma və qəliblərinə əsaslanan janrlarda yazıb-yaratmağın bir ənənə halına çevrildiyi dönmədə həmin islahatların gerçəkləşdirilməsi üçün bir təcrübə kimi Yunus Əmrə yaradıcılığına əsaslı təsirini və onun ilkin əlamətlərini müəyyənləşdirmək mümkün olsun.

Beləliklə, XIII-XIV əsrlər anadilli ədəbiyyatın yaranması və inkişafı yeni janrların yaradılması, epik şeir yaradıcılığının forma və məzmun xüsusiyyətlərinin dəyişməsi ilə yadda qalır. Bu zaman dilimizin varlığı sənətkarların əsərləri ilə özünü sübut edirdi. Ana dilində yazmaq tədricən ənənəyə çevrilirdi. Bu əsərlər yaradılarkən Şərq poetikasının incəlikləri də ərəb, fars dilində olduğu kimi anadilli nümunələrə tətbiq olunur, ərəb dilinin qayda-qanunları əsasında yaradılan ərüz vəznə ana dilinə uyğunlaşdırılır, poetik cəhətdən mükəmməl əsərlər ortaya çıxarıldı. Bu baxımdan Qazi Bührhanəddin "Divan"-ı xüsusi olaraq vurğulanmalıdır. XIV əsrin şair və hökmdarı Qazi Bührhanəddinin yaradıcılığını ingilis şərqşünası Eduard Braun türk ədəbiyyatında dünyəvi poeziyanın ilk örnəyi elan edərək yüksək qiymətləndirmişdir. Qazi Bührhanəddinin saray tarixçisi Astrabadinin bu hökmdarın həyat və fəaliyyətinə həsr etdiyi "Bəzm və rəzm" ("Məclis və döyüş") adlı salnaməni oxuduqca bu böyük insanın öz humanist ideallarını mürəkkəb bir dövrdə gerçəkləşdirmək uğrunda apardığı gərgin mübarizənin şahidi oluruq. Onun poetik yaradıcılığına, dövlət idarəçiliyinə, qanlı müharibələrlə məşğul olmaqla yanaşı indinin özündə belə bədii dəyərini və tərəvətini itirməyən gözəl bir "Divan" bağlamağa imkan tapdığına heyrətlənməyə bilmirsən. Qazi Bührhanəddinin "Divan"-ında Həsənoğlu və Şeyx Səfi yaradıcılığında formalaşmağa başlayan Azərbaycan bədii dili yüksək səviyyəyə çatır, bir çox yeni, tərəvətli poetik obrazlar və ifadələr sabitləşir, gələcək sənətkar nəsillərinin istifadəsinə verilir. Qazi Bührhanəddinin yaradıcılığında ilk dəfə sırf türk poetik janrlarından olan tuyuqlardan istifadə olunur. Bu janr sonralar Nəsimi yaradıcılığına və onun vasitəsilə böyük özbək şairi Əlişir Nəvainin "Divan"-ına keçir [6].

Anadilli şeirin yaradıcı simalarından biri olan Qazi Bührhanəddin Əhməd (1344-1399) Yunus Əmrə irsindən sənətkarlıqla bəhrələnən, on dördüncü yüzilliyin ədəbi dilini yüksək səviyyəyə qaldıran şair-hökmdar kimi ədəbi dairələrdə və müsəlman Şərqinin yaxın və uzaq çevrələrində böyük şöhrət qazanmışdır. Qazi Bührhanəddinin bu mənada Yunus Əmrə yaradıcılığından bəhrələnməsini təsdiqləyən əsas məxəzlərdən biri onun divanıdır. Divan toplu xarakteri daşdığından ədəbi təsiri və qarşılıqlı faydalanmanı izləmək baxımından ən əlverişli mənbələrdən hesab olunur.

Yunus Əmrənin "Divan"-ında heca vəznində yaranan nümunələr daha çox üstülük qazanır: gəraylıların, qoşmaların, ilahilərin üstünlük qazanması şair-mütəfəkkirin dini ayinlərin, zikirlərin, söyləmələrin, səmavi rəqslərin icrası ilə bağlı olduğunu təsdiqləyir. Bir qədər əvvəl qeyd olunduğu kimi, divan ədəbiyyatı heç də dini təriqət mövzusunda yazılan nümunələrdən xali deyil. Əslində burada zikir və səmavi rəqslər heca üzərində, müəyyən simli alətlərin ifasında səsləndiyindən heca vəznli nümunələrdəki daxili ritm və ahəngə köklənməsi ilə vəhdət və harmoniya yaradır. Klassik üslubda qələmə alınan qəzəllər də Yunus Əmrənin "Divan"-ında kifayət qədər yer alan nümunələrdəndir.

Qazi Bührhanəddinin "Divan"-ından nümunələr Türkiyədə ilk dəfə yayımlanan foto-faksimiledən istifadə edilməklə Bakıda nəşr olunmuşdur. "Gülşənə gəl, nigara, bülbülü gör" adlı kitabda toplanan nümunələr 131 qəzəldən, 94 tuyuqdan, 19 rübaidən ibarət idi. AMEA-nın müxbir üzvü Əlyar Səfərlini 1988-ci ildə nəşr etdirdiyi "Divan" daha bitkin və mükəmməl nəşr hesab olunur. 1319 qəzəl, 108 tuyuq və 20 rübaidən ibarət olan bu nəşrdə görüldüyü kimi, Qazi Bührhanəddinin yaradıcılığında qəzəl bir janr kimi aparıcı mövqeyə malikdir.

Yaxınlığın, səsləşmə və yaradıcılıq təmaslarının izlənilməsi baxımından hər iki sənətkarın "Divan"-larında nəzərə çarpacaq dil faktorlarını, leksik vahidlərin işlənilmə mövqeyini izləmək bu mənada həqiqi mənzərəni üzə çıxarmağa imkan yaradır.

Qazi Bührhanəddinin "Divan"-ı "Suxtə köüllərə qıldı yenə car eşq" mətləli qəzəllə başlayır. Və qəzəlin ayrı-ayrı beytlərində "eşq" sözüə alternativ, qarşılıqlı olaraq söz və ifadəyə rast gəlinməməsi klassik üsluba və poetik normalara müəllifin sona qədər riayət etdiyini əyani şəkildə göstərməkdədir:

Suxtə köüllərə qıldı yenə car eşq,
Ey neçə aşıqləri qıldı yenə zar eşq
Qıldı yaxalarumi cümlə müəsfər mægər
Anun için eylədi cədvəli pərkar eşq.

Gərçi ki, məxmur edər ləbləri ilə cani,
Şükr ana ki, gözlərin eylədi xummar eşq [3, s.18]

Qazi Bührhanəddin "Divan"-ının dil özəlliklərindən bəhs edən müəlliflər doğru olaraq belə bir qənaətə gəlirlər ki: "Bu divanı vərəqlədikcə, onun bədii dil materialına daha yaxından bələd olduqca, aşkar duyulur ki, ana dilində yazan klassiklərimiz bu toplanın dil zənginliyi ilə müqayisədə Azərbaycan türkcəsini çox zəif bilirdilər, onların bədii dili türk sözləri baxımından necə kasıb idi. Bəzi türkoloqlar hətta bu divanı qədim türk ləhcə və dialektlərini öyrənmək üçün ən etibarlı mənbələrdən biri kimi qiymətləndiriblər. Məsələn, mərhum professor Vaqif Aslanov bu barədə məqalələr yazmış və beynəlxalq türkoloji məclislərdə məruzələr etmişdir" [4, s. 26].

Əlbəttə, Qazi Bührhanəddin "Divan"-ının orta əsr türk ədəbi dilinin inkişafında belə bir rol oynaması sadə bir məsələ deyil, milli dilin şifahi və yazılı normalarının bir-biri ilə əlaqə və bağlarını nişan verən mənbə olması, klassik poetik üslubun

hökm-fərman olduğu bir dövəndə əldə edilən uğurların, leksik-semantik mənə çalarları qazanmaq imkanları barədə müəyyən qənaət hasil edir.

Yunus Əmrə yaradıcılığında, xüsusi olaraq “Divan”ında təsəvvüfi ideyaların tərənnümündə dini-fəlsəfi üslub və anlayışlar sistemi üstünlük qazanırdısa, Qazi Bührhanəddin “Divan”ında klassik üslubdan öz başlanğıcını götürən, bu yaradıcılıq təmayülünü konkret bir ədəbi-tarixi və linqvo-poetik mərhələdə davam və inkişaf etdirildiyini yaxından izləmək mümkündür.

Yunus Əmrənin qələmə aldığı əsərlərin dili xalq dilinin saflığından, xalq müdrikliyinin qaynar çeşməsindən su içdiyi üçün sadəliyi, xəlqiliyi ilə seçilir, asanlıqla başa düşülür. Bu doğru qənaətdir ki: “Bu gün müasir türk oxucusu özündən yeddi yüz əvvəl yaşamış yazıçı və şairləri başa düşməkdə çətinlik çəkirsə, bəzilərinə heç anlamırsa, XIII əsrin yadigarlarından olan Yunus Əmrə hər oxucu ilə kənar müdaxilə olmadan ünsiyyət yaradır, öz xəlqi ifa tərzii ilə onları hələ də bədii sözüün seyrində tutmaqdadır” [2, s. 10 (10-13)].

“Divan”a daxil edilən nümunələr içərisində qəzəlin bir poetik mətn olmaq etibarilə dil özəlliyinin heca vəznindəki şeirlərdən əsaslı şəkildə fərqlənməsi ayrı-ayrı janrların poetika-struktur əlamətlərindən irəli gələn norma və tələblər səviyyəsindən münasibət hədəfi seçilməlidir. Bir əlamətdar xüsusiyyət də ondan ibarətdir ki, Yunus Əmrə klassik Şərq ədəbiyyatının geniş yayılmış janrlarından olan qəzəlin mümkün qədər türk dilinin tələbləri səviyyəsində sadələşdirilməsinə, ərəb-fars tərkiblərinin, izafət birləşmələrinin uyğun ekvivalentinin axtarılıb tapılmasına ilk cəhd göstərən milli sənətkarlardan biridir. Ərəb-fars dillərinin poetik bir normaya çevrildiyi, türk dilli sənətkarların bu dillərin imkanlarından istifadə etmək məcburiyyətində qaldığı bir dövəndə belə bir cəhddə bulunmaq, milli ədəbi dilin yaradıcılıq təcrübəsində fəal iştirakını gerçəkləşdirmək baxımından Yunus Əmrənin böyük tarixi xidmətlərindən hesab olunmalıdır. Yunus Əmrənin qəzəl kimi mürəkkəb bir struktura malik klassik janrdə böyük sənətkarlıqla belə bir islahat xarakterli yeniliyi realizə etmək cəhdi bir küll halında türk dilinin rəqabət davamlılığının təsdiqi kimi də dəyərləndirilə bilər.

Ədəbiyyat

1. Abdülbaki Gölpınarlı, Yunus Emre Hayatı və bütün şiirləri, Hasan Ali Yücel klassikler dizisi, İstanbul, Türkiye Bankası Kültür Yayınları, 2018
2. Aytən İbrahimova “Yunus Emre divanının linqvistik xüsusiyyətləri, Elmi redaktor: Rüşfət Rüstəmov, filologiya elmləri doktoru, professor, Bakı: Elm və təhsil, 2011
3. Əlyar Səfərli, “Divan ədəbiyyatı sözlüyü, Redaktorlar: Xəlil Yusifli, filologiya elmləri doktoru, professor, Günal Səfərli, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Bakı: Elm və təhsil, 2015
4. Rəhim Əliyev. İkinci kitab, “Qazi divanı” və klassik dini üslubun təşəkkülündə ilk sufi dərvişlərin rolu. 1. Məsələnin tarixi, Nəsimi və klassik dini üslubun təşəkkülü, Anadilli Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi очерkləri, Birinci cild, Nəsimi və klassik dini üslubun təşəkkülü (Qazi Bührhanəddin və Nəsimi divanları əsasında), Bakı: Nafta-Press, 2006
5. Yunus Emre ile Aşk Yolculuğu. Hayatı ve Seçme Şiirleri, Hazırlayan Mustafa Tatçı, 3. Baskı, İstanbul, 2018
6. www.azerbaijan.az/related-information/

Açar sözlər: Divan ədəbiyyatı, poetik ənənə, Şərq poetikası, dilin ifadə imkanları, türk ədəbi abidəsi, üslub özəllikləri

Key words: Divan literature, poetic tradition, oriental poetics, possibilities of linguistic expression, Turkish literary monument, stylistic features

Ключевые слова: литература Диван, поэтическая традиция, восточная поэтика, возможности языкового выражения, турецкий литературный памятник, стилистические особенности.

ŞƏRQ ƏDƏBİ-BƏDİİ TƏCRÜBƏSİNDƏ DİVAN ƏNƏNƏSİ (YUNUS ƏMRƏ VƏ QAZI BÜRHANƏDDİN “DİVAN”LARI ƏSASINDA)

Xülasə

Məqalədə klassik Şərq ədəbi-bədii təcrübəsində və linqvistik poetikasında özünəməxsus yerlərdən birini tutan divan ədəbiyyatı, XIII-XIV yüzilliklərin ədəbi dilinin inkişafında xüsusi rolu olan Yunus Əmrə və Qazi Bührhanəddin “Divan”ları əsasında tədqiqatə cəlb olunur. Türklər islam dinini qəbul etdikdən sonra divan ədəbiyyatı formalaşmış, divan üslubu, dili, deyimi, mövzu və süjetləri, sənətkarlığı ənənə şəklinə düşmüş, janr, forma və şəkilləri sabitləşmişdir. Divan strukturunda sənətkarın bədii təsvir vasitələrindən və poetik fiqurlardan yararlanma imkanlarının gerçəkləşməsində dil amili aparıcı vasitələrdən biri kimi mühüm rol oynayır. Konkret leksik vahidlərdən çıxış edərək hər iki divanı səciyyələndirən xüsusiyyətlər təhlilə yönəldilir.

XIII-XIV yüzilliyin divan nümunələri kimi, Yunus Əmrə və Qazi Bührhanəddinin yaratdıqları “Divan”lar Orta Anadolu və Azərbaycan türkcəsinin konkret bir dövrdəki ədəbi dilinin inkişaf meyilləri, özəl xüsusiyyətləri barədə mükəmməl təsəvvür yarada bilər.

Türk ədəbi-bədii düşüncəsinin böyük sənətkarlarından olan Yunus Əmrə və Qazi Bührhanəddin “Divan”larına toplanan nümunələr janr baxımından fərqləndiyi kimi, dil və üslub özünəməxsusluğu yönündən də seçilir.

Anadilli şeirin yaradıcı simalarından biri olan Qazi Bührhanəddin Əhməd Yunus Əmrə irsindən sənətkarlıqla bəhrələnən, on dördüncü yüzilliyin ədəbi dilini yüksək səviyyəyə qaldıran şair-hökmdar kimi ədəbi dairələrdə və müsəlman Şərqinin yaxın və uzaq çevrələrində böyük şöhrət qazanmışdır. Qazi Bührhanəddinin bu mənada Yunus Əmrə yaradıcılığından bəhrələnməsini təsdiqləyən əsas məxəzlərdən biri onun divanıdır. Divan toplu xarakteri daşdığından ədəbi təsiri və qarşılıqlı faydalanmanı izləmək baxımından ən əlverişli mənbələrdən hesab olunur.

DIVAN TRADITION IN EASTERN LITERARY-ARTISTIC EXPERIENCE(ON THE BASIS OF YUNUS EMRE AND GAZI BURHANADDIN'S "DIVAN'S)

Summary

The article deals with divan literature, which occupies a special place in the classical Eastern literary-artistic practice and linguistic poetics, on the basis of Yunus Emre and Gazi Burhaneddin's "Divan", which played a special role in the development of the literary language of the XIII-XIV centuries. After the Turks adopted Islam, divan literature was formed, divan style, language, idiom, subject and plot, craft became a tradition, genre, forms and images were stabilized. The language factor as one of the leading means plays an important role in the realization of the artist's opportunities to use the means of artistic description and poetic figures in the structure of the divan. Based on specific lexical units, the features that characterize both divans are analyzed.

As examples of divans of the XIII-XIV centuries, "Divan" created by Yunus Emre and Gazi Burhaneddin can give a perfect idea about the development trends and special features of the literary language of Central Anatolia and Azerbaijani Turkic in a specific period.

The samples collected in the "Divan" of Yunus Emre and Gazi Burhaneddin, one of the great masters of Turkish literary and artistic thought, differ not only in terms of genre, but also in terms of language and style. Gazi Burhaneddin Ahmad, one of the creative figures of the native language poetry, gained great fame in literary circles and in the near and far circles of the Muslim East as a poet-ruler who benefited from the legacy of Emre and raised the literary language of the fourteenth century to a high level. In this sense, one of the main sources confirming the benefit of Gazi Burhaneddin from Yunus Emre's creativity is his Divan. Due to its collective nature, the Divan is considered to be one of the most convenient sources in terms of literary influence and mutual benefit.

ДИВАНСКАЯ ТРАДИЦИЯ В ВОСТОЧНОМ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОПЫТЕ (НА ОСНОВЕ "ДИВАНОВ" ЮНУСА ЭМРА И ГАЗИ БУРХАНАДДИНА)

Резюме

В статье рассматривается диванная литература, занимающая особое место в классической восточной литературно-художественной практике и лингвистической поэтике, на основе "Дивана" Юнуса Эмре и Гази Бурханеддина, сыгравшего особую роль в развитии литературного языка XIII-XIV веков. После того, как турки приняли ислам, сформировалась диванная литература, диванный стиль, язык, идиома, тема и сюжет, ремесло стали традицией, жанр, формы и образы стабилизировались. Языковой фактор как одно из ведущих средств играет важную роль в реализации возможностей художника использовать средства художественного описания и поэтические фигуры в структуре дивана. На основе конкретных лексических единиц анализируются особенности, характеризующие оба дивана.

В качестве примеров диванов XIII-XIV веков "Диван", созданный Юнусом Эмре и Гази Бурханеддином, может дать прекрасное представление о тенденциях развития и особенностях литературного языка Центральной Анатолии и азербайджанского тюркского языка в определенный период.

Образцы, собранные в "Диване" Юнуса Эмре и Гази Бурханеддина, одного из великих мастеров турецкой литературной и художественной мысли, отличаются не только по жанру, но и по языку и стилю. Гази Бурханеддин Ахмад, один из творческих деятелей поэзии на родном языке, приобрел большую известность в литературных кругах, а также в ближних и дальних кругах мусульманского Востока как поэт-правитель, который воспользовался наследием Эмре и поднял литературный язык четырнадцатого века на высокий уровень. В этом смысле одним из главных источников, подтверждающих пользу Гази Бурханеддина от творчества Юнуса Эмре, является его Диван. Благодаря своему коллективному характеру Диван считается одним из наиболее удобных источников с точки зрения литературного влияния и взаимной выгоды.

RƏYÇİ: dos.E.Vəliyeva